

I. Mens en welvaart

Het gezond maken van onze economie heeft de hoogste prioriteit in de komende kabinetsperiode. Dit zal ingrijpende maatregelen noodzakelijk maken en van iedereen offers vragen waarbij een ieder moet beseffen dat deelbelangen ondergeschikt dienen te zijn aan dit algemeen doel. Zonder dat is het niet mogelijk de werkgelegenheid en het stelsel van sociale zekerheid veilig te stellen. Het zal er daarbij om gaan gelijktijdig en over een breed front samenhangende maatregelen te nemen, die elkaar versterken. Het is van veel belang voor zo'n samenhangend geheel de instemming te verkrijgen van de sociale partners.

De som van de overheidsuitgaven en de uitgaven van de sociale fondsen bedraagt meer dan twee derden van ons nationale inkomen. Er moet echter meer ruimte komen voor de particuliere sector als belangrijkste bron van werkgelegenheid. Daarom moet er stringent worden bezuinigd in de collectieve sector. Deze bezuinigingen zijn nodig om economisch herstel te bevorderen. Het financieringstekort is op dit moment zo'n 15 miljard gulden te groot en de afhankelijkheid van op den duur afnemende, aardgasbaten bedraagt jaarlijks 20 miljard gulden (één vijfde van de totale rijksbegroting).

Onder deze omstandigheden is de komende jaren een enorme sanering van de overheidsfinanciën onvermijdelijk.

1. De stijging van de collectieve uitgaven is deels gefinancierd via verhoging van belastingen en premies en via vermeerderde aardgasbaten; deels zijn de uitgaven ongedekt gebleven en hebben gezorgd voor het thans enorm grote financieringstekort. Zowel verlaging van de collectieve lastendruk met zo'n 0.5 % per jaar als vermindering van het financieringstekort met tenminste 1 % per jaar tot 5 % van het nationale inkomen is essentieel om voldoende financieringsmiddelen vrij te maken voor investeringen in de marktsector.

2. De aardgasbaten zijn naar hun aard tijdelijk en worden meer dan verantwoord is gebruikt ter dekking van permanente consumptieve uitgaven. Er moet een begrotingsopzet komen waarbij deze manier van dekking geleidelijk wordt teruggebracht. De gasbaten moeten worden aangewend ter financiering van investeringen zowel bij de overheid als door het bedrijfsleven. Zo wordt onze natuurlijke rijkdom omgezet in investeringen die zorgen voor toekomstige welvaart.

3. Vooral de overdrachtsuitgaven zijn in ons land uit de pas gaan lopen. Daar zal dan ook het zwaartepunt van de sanering moeten liggen. Bij de te nemen beslissingen moeten die maatregelen de voorkeur krijgen die de beheersbaarheid van het uitgavenniveau verbeteren. Regelingen die automatisch leiden tot grotere uitgaven (koppelingsmechanisme) moeten worden heroverwogen in het licht van de verslechterde economische situatie.

4 Er is een praktische en principiële heroverweging van ons sociale verzekerings- en voorzieningenstelsel nodig. Verantwoorde beperkingen zijn noodzakelijk, omdat er alleen dan uitzicht komt op blijvende werkgelegenheid. Die beperkingen zijn nodig om een nog grotere structurele werkloosheid te voorkomen als ook om de uitkeringen veilig te stellen voor hen die er echt op aangewezen zijn. Het handhaven van het verzekeringskarakter en het verder doorvoeren van de individualisering zijn bij de heroverweging uitgangspunten. Een betere beheersing

van de uitgaven is noodzakelijk. Het aantal mensen dat aangewezen is op sociale uitkeringen dient te worden teruggebracht (volumebeleid). Fraude en misbruik moeten nu echt worden aangepakt. De koppelingsmechanismen moeten worden herzien. Het is niet juist als het inkomen bijna onafhankelijk is van het feit of men werkt of niet. Er zal niet te ontkomen zijn aan een nominale aanpassing van de sociale uitkeringen d.m.v. een koppeling op grotere afstand dan de huidige. Daarbij valt te denken aan verlaging van het netto-niveau van circa 5 %. De AOW-uitkering en de inkomens van de echte minima (incl: de kleine zelfstandigen) wordt daarbij ontzien.

5. De hoogte van de kinderbijslaguitkering wordt leeftijdsafhankelijk gemaakt. De bestaande leeftijdslimiet wordt verlaagd tot 18 jaar. Er komt een stelsel van studiefinanciering, dat onafhankelijk is van het inkomen van de ouders.

6. De ziekte-uitkering moet worden bijgesteld. Behoudens nauwkeurig te omschrijven uitzonderingen zullen er één of twee onbetaalde wachtdagen moeten komen. Bovendien zal premie moeten worden geheven over het ziektegeld.

7. De overheid dient met haar subsidiebeleid ten opzichte van personen, instellingen en bedrijven zeer kritisch te zijn. Er zal op een aantal punten moeten worden teruggetreden. Het aantal voorschriften moet tot het hoognodige worden beperkt. Bij het gebruik van collectieve voorzieningen zal in meer gevallen een grotere bijdrage in rekening moeten worden gebracht. Er moet weer een redelijke verhouding komen tussen de prijs en de kosten van de beschikbare collectieve goederen (profijtbeginsel). Het profijtbeginsel mag niet worden gebruikt als bron van extra inkomsten voor de overheid.

8. Activiteiten die door het particuliere bedrijfsleven kunnen worden verricht moeten door de overheid worden afgestoten (privatisering).

9. Ten aanzien van de taken die de overheid zal blijven verrichten, moet op gezette tijden worden afgewogen of die nog langer nuttig zijn (sunsetprincipe).

10. De looninkomens zijn de afgelopen 10 jaar meer gestegen dan in relatie tot de economische groei en de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit verantwoord was. Het 'teveel' van de verhoging is ten laste gekomen van de rendementen van de ondernemingen.

Hieraan moet zo spoedig mogelijk een einde worden gemaakt. Alleen indien dit proces kan worden gestopt, is het mogelijk de veel te hoge arbeidsinkomensquote te laten dalen.

11. Loonmatiging blijft voor de komende jaren noodzakelijk. Deze zal zo mogelijk moeten worden bereikt via maatschappelijke overeenstemming. Deze overeenstemming kan worden bevorderd als ook aanpassing van de loon- en inkomstenbelasting daarvan deel uitmaken (en de binnenlandse inflatie wordt teruggedrongen). De noodzaak het financieringstekort te verkleinen blijft onverminderd bestaan.

De overheid zal door middel van een betere beheersing van de collectieve uitgaven zelf afwenteling van lasten op de particuliere sector moeten tegengaan.

Ook mag van de sociale partners worden verwacht dat zij op gelijke manier orde op zaken stellen.

12. De belastingheffing moet voor de burgers begrijpelijk zijn. In plaats van de incidentele reparatie van belastingwetten, dient te worden gestreefd naar een algemene herziening en vereenvoudiging van de belastingwetgeving, waarbij ook de aftrekposten aan de orde kunnen komen. In dit verband dient zowel het wegnemen van de belastingheffing van schijnwinsten als het verminderen van de dubbele druk op vennootschap en aandeelhouder, bijvoorbeeld door verdere verhoging van de bestaande vermogensaftrek prioriteit te hebben. Ook overigens dienen de belastingwetten zoveel mogelijk inflatieneutraal te zijn door volledige toepassing van inflatiecorrecties bij de tarieven en vrijstellingen.

13. Met betrekking tot de ambtenaren wordt zoveel mogelijk gelijkwaardigheid in de arbeidsvoorwaarden nagestreefd met vergelijkbaar werkenden in het bedrijfsleven. Er dient een nettopakketvergelijking te komen tussen ambtenarensalarissen en salarissen in het bedrijfsleven. Het trendbeleid blijft gehandhaafd, maar moet worden geschoond van verschillen die blijken uit de pakketvergelijking.

II. Mens en werk

Versterking van de marktsector en herstel van de rentabiliteit van het bedrijfsleven zijn de belangrijkste onderdelen van een economisch gezonde werkgelegenheidspolitiek. De door bezuiniging vrijgemaakte middelen zullen hiertoe moeten worden aangewend.

Het gaat om overheveling van de collectieve bestedingen naar particuliere investeringen. De rentabiliteit van de bedrijven zal moeten verbeteren om te komen tot herstel van de vermogenspositie van de bedrijven, zodat er weer wordt geïnvesteerd.

Juist investeringen door het particuliere bedrijfsleven zijn wezenlijk voor een toeneming van de productieve werkgelegenheid in de marktsector. Alleen langs deze weg is herstel van onze economie, en daarmee toename van de werkgelegenheid, bereikbaar. In het kader van de versterking van de marktsector dient de export zoveel mogelijk bevorderd te worden.

1. In de komende periode is het urgenter dan ooit de werkgelegenheidsproblematiek structureel aan te pakken zoals hierboven uiteengezet. Korte-termijn-arbeidsplaatsenplannen die elders in de economie weer werkgelegenheid kosten bieden geen soelaas.

2. De jeugdwerkloosheid en vooral de langdurige component daaraan vraagt om snel en adequaat handelen. Daarom dient het vorig jaar gepresenteerde VVD-jeugdwerkplan zo snel mogelijk te worden uitgevoerd.

3. Een efficiënt georganiseerd arbeidsvoorzieningsbeleid moet zorgen voor het goed functioneren van de arbeidsmarkt, zodat een juiste aansluiting tussen de vraag naar en het aanbod van arbeid tot stand komt. De omscholingscapaciteit wordt aanzienlijk uitgebreid; de instrumenten voor her- en bijscholing moeten ten volle worden ingezet. Onnodige belemmeringen, als gevolg van: lange en ingewikkelde geografische afstanden, overtrokken selectie-eisen, ontslag-procedures, geslacht en leeftijd, moeten worden weggenomen.

Ook dient in de komende kabinetsperiode een regeling tot stand te komen die de negatieve gevolgen op de arbeidsmobiliteit van de bij wijziging van werkkring veelal optredende pensioenbreuk beperkt.

4. Verdere maatregelen die in de komende periode moeten zorgen voor nieuwe werkgelegenheid zijn:

- matiging van loonontwikkeling, met gedeeltelijke compensatie via verlaging van loon- en inkomstenbelasting met ca. 2% per jaar;
- vermindering van de werkgeverslasten in de belasting- en premiesfeer;
- verlaging van electriciteitstarieven voor grootverbruikers;
- handhaving van het huidige woningbouwprogramma;
- tijdelijke invoering van de aftrek van de kosten groot onderhoud van de eigen woning;
- opvoering van de overheidsinvesteringen ten behoeve van infrastructuur, energiebesparing en milieuverbetering;
- stimulering van kleinschalige activiteiten;
- snelle invoering van de Maatschappij voor Industriële Projecten (MIP).

5. Arbeidstijdverkorting kan een belangrijk instrument worden in het werkgelegenheidsbeleid, terwijl ook deeltijdarbeid gunstige effecten kan hebben. Hoewel deze niet leiden tot vergroting van het totale aanbod van werk kunnen daardoor meer mensen bij het beschikbare werk worden betrokken. Arbeidstijdverkorting dient gepaard te gaan met evenredige vermindering van de arbeidskosten, handhaving van de bedrijfstijd en een betere werking van de arbeidsmarkt. De rechtspositie van deeltijdwerkers wordt gelijkwaardig aan die van mensen met een volledige baan.

1

III Mens en toekomst

Het takenpakket van het ministerie van Economische Zaken moet worden uitgebreid met de coördinatie van het technologie- en informatiseringsbeleid. Het gaat hier in het bijzonder om het bevorderen van de ontwikkeling en toepassing van nieuwe technologieën met het doel te komen tot industriële vernieuwing en verbreding van onze industriële basis.

In nauwe samenwerking met de minister van O. en W. die verantwoordelijk blijft voor het onderzoek dat aan universiteiten en hogescholen geschiedt zal met betrekking tot het technisch en toegepast wetenschappelijk onderzoek een mede op de belangen van de industrie gericht beleid tot stand moeten worden gebracht.

1. Vernieuwing is nodig voor versterking van de positie van ons bedrijfsleven en herstel van de werkgelegenheid. Innovatiebeleid dient kabinetsbeleid te zijn en meer te omvatten dan technologie en dient vooral weer ruimte te bieden aan het individu.

Het moet daarom omvatten:

- verbetering van het algemeen klimaat;
- een duidelijk, consistent en samenhangend overheidsbeleid dat toekomstgericht is;
- een goede taakverdeling tussen overheid en bedrijfsleven (privatisering);
- sociale innovatie, waaronder een op mobiliteit en flexibiliteit gericht beloningsstelsel (denivellering), een versterking van de eigen verantwoordelijkheid en ruimere inschakeling van kennis en ervaring van de werknemers (decentralisatie van het overleg);
- een fiscaal systeem dat ruimte biedt aan zelffinanciering.

Speciale aandacht dient gericht te zijn op de beginnende ondernemer en het midden- en kleinbedrijf.

2. Bij de ontwikkeling en toepassing van nieuwe technologieën (micro-elektronica, bio-technologie, enz.) ten behoeve van de industriële vernieuwing, zal bijzondere aandacht worden gegeven aan de sociale aspecten, de veiligheid en volksgezondheid en de bescherming van het milieu.

3. De overheid blijft de toepassing van micro-elektronica voor produkt- en procesvernieuwing stimuleren met speciale aandacht voor apparatuur voor energiebesparing, milieubewaking, verbetering verkeersveiligheid, voorkomen van zwaar, ongezond, gevaarlijk of onaangenaam werk, verbetering gezondheidszorg, en om het gehandicapten beter mogelijk te maken in de samenleving te functioneren.

4. De Nederlandse industrie en uitgeverij krijgen ruime mogelijkheden om aan bestaande en nieuwe media deel te nemen. De omroepwetgeving wordt hiertoe aangepast en het telecommunicatiemonopolie van de PTT wordt beperkt tot wat uit een oogpunt van algemeen belang werkelijk noodzakelijk is.

5. Informatica en het leren omgaan met informatie krijgen meer aandacht in onderwijsprogramma's terwijl toepassing van door de computer begeleid onderwijs wordt gestimuleerd teneinde de leerkrachten meer tijd te geven om aandacht te schenken aan de individuele leerling.

6. Hoofdpunten van het energiebeleid zijn:

- energiebesparing (isolatie, zuiniger motoren, benutten afvalwarmte, warmte/kracht-koppeling);
- diversificatie van energiedragers, waardoor een te sterke afhankelijkheid van het buitenland wordt voorkomen;
- zoveel mogelijk behouden van het Slochterengas als strategische reserve.

Binnen de EG wordt gestreefd naar een zo goed mogelijke coördinatie van het energiebeleid.

7. Er dient een grondige en eerlijke afweging plaats te vinden van het gebruik van kolen, kernenergie en alle overige energiebronnen voor electriciteitsopwekking. De belangrijkste factoren zijn:

- de gevolgen voor het milieu op korte en lange termijn;
- de veiligheidsaspecten en de met de betreffende energiedrager verbonden risico's, waarbij onderzoek en proefnemingen op dit gebied voortgang moeten vinden;
- de te verwachten elektriciteitsprijs onder diverse aannamen mede in het licht van onze internationale concurrentiepositie;
- de afhankelijkheid van import uit het buitenland.

Op grond van deze afweging en gehoord de resultaten van de maatschappelijke discussie moet zo snel mogelijk een beslissing worden genomen over het al dan niet uitbreiden van het aantal kerncentrales.

IV. Mens en onderneming

In de komende jaren zal meer dan ooit voorrang gegeven moeten worden aan de bevordering van het zelfstandig ondernemerschap.

De ondernemingen vormen de ruggegraat van onze economie en de voedingsbodem voor productieve werkgelegenheid.

Herstel van het welvaartscheppende vermogen van onze ondernemingen verdient eerste prioriteit. Initiatief en creativiteit dienen te worden aangemoedigd. Beginnende ondernemers dienen zo weinig mogelijk belemmeringen te ontmoeten van de overheid.

Aan jongeren dienen aantrekkelijke voorwaarden te worden geboden voor een zelfstandig ondernemerschap.

1. Met globale stimuleringsmaatregelen dient de overheid de ondernemingen in staat te stellen zelf de eigen vermogenspositie te versterken en de nodige investeringsbeslissingen te nemen. Individuele bedrijfssteun dient tot strikt omschreven uitzonderingsgevallen beperkt te blijven.

2. Het land- en tuinbouwbeleid moet gericht blijven op het voortbestaan van een levensvatbare, zelfstandige sector met een modern en goed productie-apparaat die een met andere sectoren vergelijkbaar inkomen uit de markt kan verwerven. Nederland dient zich mede in te zetten voor het voortbestaan van een EG-landbouwbeleid.

3. De levensvatbaarheid van het midden- en kleinbedrijf (en de zelfstandige land- en tuinbouw) zal moeten worden versterkt met financiële, onderwijskundige en voorschriften-beperkende maatregelen, die in overleg met betrokkenen tot stand worden gebracht en tot doel hebben de knelpunten in de ontwikkeling van deze bedrijven op te lossen. Hiertoe behoren het permanent maken van de zelfstandigenaftrek, het bevorderen van algemene fiscale lastenverlichtingen die niet door lokale heffingen teniet gedaan mogen worden, een vergoedingsregeling voor het innen van belastingen en sociale premies en een heroverweging van de voorschriften ingevolge de Prijzenwet waar de concurrentie in voldoende mate voor een verantwoorde prijsstelling zorgt. De Winkelsluitingswet wordt dusdanig gewijzigd dat deze beter aansluit bij de veranderde leefpatronen.

4. Een aanvullend beleid is nodig voor bedrijfstakken en sectoren die met bijzondere structurele problemen worstelen.

Indien deze sectoren voldoende toekomstmogelijkheden hebben voert de overheid een zodanig voorwaardenverbeterend beleid dat de betrokken bedrijven na verloop van tijd weer op eigen kracht verder kunnen. De internationale subsidiewedloop vormt een gevaar voor het herstel van de Nederlandse economie en dient in internationaal verband bestreden te worden.

5. De achterstand van landelijke regio's, zoals het Noorden, Twente, Brabant en Limburg, zal juist in een tijd van economische teruggang extra aandacht van de centrale overheid vragen. Door maatregelen, gericht op versterking van de sociaal-economische structuur dient deze achterstand, die zich manifesteert in omvangrijke, bijzonder hardnekkige structurele werkloosheid, te worden weggewerkt.

Op door vorige kabinetten gedane toezeggingen zal niet mogen worden teruggekomen.

6. onze grotere steden zijn sociaal-economische en culturele trekpaarden. Door een opeenstapeling van problemen worden zij sterk geremd deze functie naar behoren te vervullen.

Een gecoördineerde aanpak van de specifieke problemen is dan ook noodzakelijk.

7. In de komende kabinetsperiode dienen de wetsontwerpen op het gebied van de algemene voorwaarden, de consumentenkoop, de vermelding van de werkelijke rente bij kredieten en de herziening van de Warenwet door het parlement afgehandeld te worden.

V. Mens en recht

De overheid behoort in liberale ogen een terughoudende overheid te zijn. Dat geldt op financieel terrein, maar ook voor het maken van nieuwe regels.

Onze samenleving is ingewikkeld geworden.

Regels worden niet meer begrepen. Er zijn al te veel overheidsvoorschriften en de bureaucratiesering grijpt om zich heen.

Het is de taak van de overheid die regels en kaders te scheppen, opdat iedereen zich naar eigen aard en aanleg kan ontplooiën.

Bezinning is noodzakelijk.

1. Die bezinning dient tot uitdrukking te komen in concrete afspraken bij de komende kabinetsformatie over:

- het terugbrengen van het aantal adviesorganen;
- doelmatige organisatie van het binnenlands bestuur, waaronder naar provincie en gemeente af te stoten taken, inclusief de daarbij behorende financiële middelen;
- de mogelijkheid nieuwe wetgeving slechts voor een beperkte duur te laten gelden;
- de noodzaak wetgeving vooraf te beoordelen op juridische, bestuurlijke en financiële gevolgen voor overheid, burger en bedrijfsleven en te voorzien van een kosten-baten-analyse;
- standpuntbepaling binnen een jaar ten aanzien van de rapporten van de Commissie Vonhoff.

2 Overheidsvoorschriften moeten begrijpelijker en toegankelijker worden gemaakt. Bestaande voorschriften worden getoetst op hun noodzaak.

Versnelling van procedures is nodig, zowel voor een deugdelijke rechtsbescherming van de burger, als voor een slagvaardig overheidsoptreden. Vergunningenprocedures moeten vereenvoudigd en gebundeld worden.

3. Er wordt met kracht gestreefd naar verdere individualisering en vereenvoudiging op de terreinen van sociale zekerheid, belastingrecht, rechtspositie, pensioenregelingen en woonruimteverdeling.

4. Liberalen wijzen discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of welke grond dan ook onvoorwaardelijk af.

De overheid voert een actief beleid om discriminatie tegen te gaan en te voorkomen. In de komende kabinetsperiode wordt een interdepartementele werkgroep ingesteld, aangevuld met externe deskundigen, die de knelpunten in het overheidsbeleid ten aanzien van mensen met een andere seksuele geaardheid inventariseren en vervolgens concrete beleidsaanbevelingen doet.

5. De overheid handhaaft, waar nodig met de sterke arm, de rechtsorde. rijks- en gemeentepolitie worden samengevoegd tot één organisatie.

6. De rijksoverheid beslist over de toelating van vreemdelingen. Een strikt toelatingsbeleid is noodzakelijk en onvermijdelijk. Illegaal verblijfhoudende vreemdelingen dienen het land te verlaten.

Tegen werkgevers van illegaal verblijfhoudende vreemdelingen wordt streng opgetreden.

7. De Kieswet wordt ten spoedigste aangepast aan de gewijzigde grondwetsbepaling in die zin dat Nederlanders woonachtig buiten Nederland op

eenvoudige wijze gebruik kunnen maken van het actief kiesrecht voor Tweede Kamer en Europees Parlement.

8. De procedures bij stakingen en de positie van werkwilligen worden wettelijk geregeld.

VI. Mens en omgeving

De ook volgens liberalen dringende noodzaak tot ruimtelijke ordening mag niet leiden tot een beleid, dat vrijwel alles wenst te regelen en zijn beperkingen niet kent. Het huidige beleid moet doorzichtiger worden; thans wordt het teveel als een bedreiging ervaren.

In beginsel dient er vrije woonplaatskeuze voor woningzoekenden te zijn. Bezwaar- en beroepsprocedures moeten aan kortere termijnen worden gebonden.

1. Om het wonen in nieuw gebouwde woningen nog enigszins betaalbaar te laten zijn, moeten de bouwkosten worden beperkt door te kappen in het oerwoud van voorschriften en door een verantwoorde vereenvoudiging van het uitvoeringspeil. Het eigen woningbezit moet worden bevorderd. Zo snel mogelijk moet op het gebied van de huren de marktwerking worden hersteld. De huurprijs moet meer in overeenstemming zijn met de kwaliteit van de woning. Het subsidiesysteem moet zowel voor huur- als koopwoningen meer op de omstandigheden van het individu worden afgestemd.

2. Aan de omzetting van huur- in koopwoningen of andersom worden geen belemmeringen in de weg gelegd.

3 Stads- en dorpsvernieuwing houden hoge prioriteit. Particuliere initiatieven moeten worden aangemoedigd. De positie van het midden- en kleinbedrijf dient daarbij te worden verbeterd. Het stads- en dorpsvernieuwingbeleid wordt vergaand gedecentraliseerd.

4. Bij de bestrijding van milieuverontreiniging dient preventie voorop te staan. Hiertoe wordt een beleid ontwikkeld dat uitgaat van milieukwaliteitsdoelstellingen. Er wordt gestreefd naar een beleid met een breed maatschappelijk draagvlak, waarbij in goed overleg tussen overheid, bedrijfsleven en lagere overheden per bedrijfstak bestrijdingsprogramma's worden opgesteld. Indien wenselijk worden ook de consumentenorganisaties hierbij ingeschakeld. Technische uitvoerbaarheid, betaalbaarheid en internationale afstemming zijn van groot belang. Het oplossen van de problematiek van afvalstoffen en bodemverontreiniging heeft de grootste prioriteit.

Speciale aandacht moet worden besteed aan het opheffen of voorkomen van onsamenvangende of ondoorzichtige milieuwetgeving.

Regels dienen praktijkgericht en controleerbaar te zijn.

Zo spoedig mogelijk worden de vele milieuvergunningen vervangen door één milieuvergunning, uit te geven door één instantie.

5. Het beleid op het gebied van verkeer en vervoer dient vooral gericht te zijn op veiligheid, zekerheid en economische groei. Aandacht voor de directe woonomgeving en het opheffen van knelpunten in het wegennet bevorderen veiligheid en zekerheid; het investeren in infrastructuur bevordert de economische groei. Het openbaar vervoer en het parkeren in steden zijn onderdeel van samenhangend beleid. Het openbaar vervoer moet worden bevorderd door

verbetering van bestaande diensten met een verantwoorde toepassing van het profijtbeginsel.

Het belang van het vervoerend bedrijfsleven (over water, door de lucht en over de weg) vraagt een behoedzaam en terughoudend overheidsbeleid.

6. Het onderhoud van wegen en dijken vraagt speciale aandacht.

VII. Mens en ontplooiing

Voor liberalen is onderwijs hét middel bij uitstek om mensen in staat te stellen zich naar eigen aard en inzicht te ontplooien. Achterstanden moeten dan ook zo vroeg mogelijk onderkend en opgeheven worden, zodat ieder kind gelijkwaardige mogelijkheden tot ontplooiing krijgt.

De kwaliteit van het onderwijs staat centraal, niet de structuur.

1. Naast het verwerven van kennis en vaardigheden, waarin de beheersing van de Nederlandse taal en de rekenvaardigheid een grote plaats innemen, zijn het ontwikkelen van creativiteit, kennis van eigen cultuur en het aanleren van sociale vaardigheid bij het basisonderwijs van groot belang. Er moet een minimum-pakket aan kennis en vaardigheden worden vastgesteld waaraan iedere leerling het eind van de basisschool moet hebben voldaan.

2. In het voortgezet onderwijs is een grote veelvormigheid noodzakelijk. Ouders en leerlingen moeten kunnen kiezen uit een breed aanbod van mogelijkheden van LBO tot en met het gymnasium. De middenschool wordt als enig type van voortgezet onderwijs afgewezen.

3. Het beroepsonderwijs dient de hoogste prioriteit te hebben en vooral praktijkgericht te zijn.

De aansluiting van het algemeen voortgezet onderwijs op het beroepsonderwijs moet dan ook worden verbeterd evenals de aansluiting van dit onderwijs op de arbeidsmarkt.

Geen partiële leerplicht meer, maar een wettelijk geregeld leerrecht.

Grote aandacht voor werkloze jongeren wat betreft de mogelijkheden tot scholing en omscholing.

4. De behoefte aan openbaar of bijzonder onderwijs mag niet bepaald worden aan de hand van gegevens uit het bevolkingsregister. De wensen van de ouders of de deelnemers zelf dienen bepalend te zijn bij de vraag of een te stichten school openbaar of bijzonder zal zijn.

5. Voor die kinderen, die door de aard van hun handicap niet voldoende opgevangen kunnen worden in het reguliere onderwijs moeten voldoende vormen van speciaal onderwijs aanwezig zijn.

6. In het wetenschappelijk en hoger beroepsonderwijs moet worden gewerkt aan een samenhangend stelsel van onderwijsvoorzieningen, dat beter aansluit bij de individuele en maatschappelijke behoeften.

Het ingediende wetsontwerp Wetenschappelijk Onderwijs 1981 blijft in essentie ongewijzigd.

7. Ook bij de volwasseneneducatie dient beroepsgerichte her- en bijscholing een belangrijke plaats in te nemen.

8. Welzijn wordt door iedereen op de eigen manier beleefd. Een ieder moet dit begrip zelf mogen invullen. De overheid dient zich te onthouden van vraagscheppende activiteiten. Daarnaast zal de overheid maatregelen moeten treffen voor die mensen, die niet of moeilijk voor zich zelf kunnen opkomen.

Het beleid dient de zelfredzaamheid te bevorderen en ruimte te bieden aan particulier initiatief en het vrijwilligerswerk.

9. Lokale en regionale omroep, het gebruik van de kabel en van satellieten dienen in ons land op korte termijn in onderlinge samenhang te worden geregeld.

Bij voorkeur géén invoering van regionale ether-reclame en géén uitbreiding van STER-reclame, zolang de pers niet tot ether en kabel is toegelaten.

10. Sportbeoefening wordt door de overheid in samenwerking met de sportorganisaties bevorderd als vorm van vrijetijdsbesteding en in het belang van de volksgezondheid. Zij stimuleert het tot stand komen van een grote verscheidenheid aan recreatieve voorzieningen op basis van gebleken behoeften en gelet op het particulier initiatief.

11. Aan het vraagstuk van de culturele en etnische minderheden zal ook in de komende kabinetsperiode extra aandacht moeten worden gegeven. Uitgangspunt van dit beleid is, dat wij de minderheden op voet van gelijkwaardigheid in onze gemeenschap moeten opnemen. Met name op voorlichtings-, onderwijs- en huisvestingsgebied zijn hiervoor voorzieningen nodig.

12. Emancipatie dient een integraal onderdeel te zijn van het regeringsbeleid.

13. Ouderen moeten zolang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen.

14. Gehandicapten moeten volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Waar mogelijk zullen gebouwen en openbaar vervoer worden aangepast.

15. De kosten van de gezondheidszorg dienen te worden bewaakt door middel van budgettering. In een nieuw verzekeringsstelsel zal ruimte voor individuele keuze in het verzekerde pakket moeten zijn.

Een eigen bijdrage bij geneesmiddelenverstrekking (met een bovengrens voor chronisch zieken en ouderen) zal het kostenbesef bevorderen.

Door aanmoediging van gezond levensgedrag en door vroegtijdige opsporing en behandeling van afwijkingen worden ziekten en handicaps zoveel mogelijk voorkomen.

De rechten van de patiënt worden wettelijk geregeld waarbij herziening van het medisch tuchtrecht en verbetering van de klachtenbehandeling voorrang krijgen.

VIII Mens en wereld

De VVD streeft naar een internationale rechtsorde die vrede, veiligheid en mensenrechten garandeert. Ontwikkelingssamenwerking gericht op verbetering van het lot van mensen in de Derde Wereld ondersteunt dit streven. Daartoe zijn idealisme en praktische zin nodig. Het buitenlands beleid van ons land moet betrouwbaar en doeltreffend zijn. Andere landen moeten er op kunnen rekenen dat wij onze verplichtingen nakomen.

Buitenlandse politiek is geen vrijblijvende getuigenis, maar een poging om in een wereld vol tegenstrijdigheden de vaak harde werkelijkheid te verbeteren. Daarvoor is handhaving van het internationale evenwicht van groot belang.

1. De grondregels van het internationale recht moeten met kracht worden verdedigd. Gewelddadige aantasting van het recht op zelfbeschikking, schending van diplomatieke rechten en andere overtredingen van volkenrecht dienen door gezamenlijk optreden van de wereldgemeenschap te worden tegengegaan. Wij zetten ons in voor een krachtige bestrijding van internationaal terrorisme.

2. Nederland bevordert de onpartijdigheid, het gezag en de doelmatigheid van de Verenigde Naties en steunt waar mogelijk haar vredesoperaties. Ons land treedt in de VN samen met andere leden van de Europese Gemeenschap, de NAVO en gelijkgestemden op.

3. Nederland bevordert gezamenlijk met andere landen de eerbiediging van de klassieke en sociale rechten van de mens. Met landen waar deze rechten ernstig worden geschonden vindt ontwikkelingssamenwerking alleen plaats voor zover die de bevolking rechtstreeks ten goede komt. Wij laten ons daarbij niet verleiden tot selectieve verontwaardiging.

4. Pogingen het internationale verkeer van pers en omroep aan banden te leggen worden vastbesloten van de hand gewezen.

5. De VVD deelt de zorg over de toenemende bewapening in de wereld, zoals onder meer tot uitdrukking wordt gebracht door diverse vredesbewegingen, maar wijst eenzijdige stappen tot ontwapening af. Zij wil het overleg over wederzijdse en controleerbare wapenbeheersing en -vermindering met kracht bevorderen. Dit heeft de beste kansen in bondgenootschappelijk verband. Ons lidmaatschap van de NAVO is het fundament van ons veiligheids- en wapenbeheersingsbeleid. Indien het wapenbeheersingsoverleg met de Sovjet-unie niet leidt tot een voldoende vermindering van Russische kernwapens voor de middellange afstand, hetgeen in bondgenootschappelijk overleg dient te worden beoordeeld, zal aan de plaatsing van kruisvluchtwapens in ons land niet te ontkomen zijn. Wel dient de plaatsing van de kruisvluchtwapens gepaard te blijven gaan met een streven naar een drastische vermindering van het totaal aantal kernwapens in geheel Europa. De nadruk van onze defensie moet liggen op een moderne conventionele bijdrage van voldoende omvang om de afhankelijkheid van kernwapens te verminderen. Iedere serieuze toenaderingspoging welke tot doel heeft af te zien van wederzijds gebruik van wapens dient positief te worden benaderd.

6. Ons land dient zich te blijven inzetten voor versterking van de Europese instellingen en verbreding van hun werkterrein.

7. Samenwerking moet zijn gericht op de bevordering van de zelfstandige kracht van mensen en organisaties en op de bevordering van de gelijkwaardigheid van de betrokken landen in het internationaal economisch verkeer. Economische Zaken en Ontwikkelingssamenwerking stemmen hun samenwerking daarop af. Ontwikkelingssamenwerking ter bestrijding van ziekte, armoede, honger en onderdrukking is een belang van de hoogste orde.

Nederland dient ook bij tegenvallende groei de huidige inspanning, uitgedrukt in een percentage van het nationaal inkomen, te handhaven. Met erkenning van de prioriteit van de ontwikkelingslanden dienen particuliere organisaties en het Nederlandse bedrijfsleven hierbij meer te worden ingeschakeld.

Er moet een strengere scheiding tussen beleid en uitvoering tot stand komen.

Hulp en samenwerking dienen vooral aan te sluiten op de behoefte en ontwikkelingsfase van het desbetreffende land, met de nadruk op het gebruik van

specifiek Nederlandse deskundigheid. Verbetering van de infrastructuur, het bevolkingsvraagstuk en de positie van de vrouw verdienen bijzondere aandacht. Nauwkeurig toezicht op en duidelijke verantwoording van de besteding van ontwikkelingsgelden en evaluatie van de uitvoering is noodzakelijk.

Globale verantwoording urgentieprogramma 1982

In dit beknopte programma zijn slechts enkele kwantificeringen van aanbevolen maatregelen opgenomen. Een volledig financieel beeld van wat nodig is kan niet worden gegeven omdat de onzekerheden over de ontwikkeling van de economie en de overheidsfinanciën daarvoor bij het opstellen van het programma te groot waren. Wel is het mogelijk om bij wijze van rekenvoorbeeld een aanduiding te geven van wat de VVD in ieder geval nodig acht. Dit kan uiteraard slechts op basis van de huidige stand van zaken en bij de veronderstelling dat zich geen verdere tegenvallers voor zouden doen. Deze globale aanduiding luidt als volgt.

Benodigd voor:

- vermindering financieringstekort	10 miljard
- verbetering positie bedrijfsleven (financiële verlichting, energietarieven, jeugd- werkplan, omscholingscapaciteit, M.I.P.)	10 miljard
- verlaging loon- en inkomstenbelasting	3 miljard
- overheidsinvesteringen	4 miljard
	27 miljard

Ombuigingen:

- bij de overheid (takenpakketvergelijking, profijtbeginsel, enz.)	7 miljard
- in sociale sector	10 miljard
- vermindering van de collectieve uitgaven ten gevolge van algemene inkomensmatiging	10 miljard
	27 miljard

economische groei	0%	0,5%	1%	1,5%
toeneming nationaal inkomen 1983-1986	0	7	14	21
toeneming collectieve uitgaven bij ongewijzigd beleid en reële loonmatiging van 2%	-18	-16	14	12
meer of minder bezuinigingen c.q. matiging	-18	-9	0	+9

Bij de veronderstelling van 1% groei per jaar en een reële loonmatiging van 2% zou zonder verdere tegenvallers de collectieve lastendruk kunnen dalen met 2 procentpunt en de arbeidsinkomensquote met 4 procentpunt, terwijl de werkgelegenheid in de marktsector met 100.000 à 200.000 kan worden verbeterd. Bij mindere groei, verdere tegenvallers en/of onvoldoende realisering van de nodige maatregelen zijn verdere ombuigingen onvermijdelijk.